

КУЛТУРА ПОЛИСА
УДК 316.74:001

АЛЕКСАНДРА МАЈДАРЕВИЋ
Београд

Србобран Бранковић

**МЕТОДИ ИСКУСТВЕНОГ ИСТРАЖИВАЊА
ДРУШТВЕНИХ ПОЈАВА**

Универзитет Мегатренд, Београд, 2009

„Она га тад пецну: научник, мрзитељ романа”

Džon Fauls,
Женска француског поручника,
Zepfer Book,
Београд 1999.

Овим цитатом почиње незавршени есеј професора Бранковића о статистици. Наиме, будући да је и сам аутор једног романа (*Двадест четврта*, Чигоја штампа, Београд 2002), који је књижевна критика веома добро примила, он покушава да покаже како те две ствари нису ни у каквој супротности, напротив.

Сматрали смо да је за разумевање књиге коју овде представљамо важно видети зашто је узео баш тај навод, односно зашто се сматра да би научници требало да мрзе роман, па смо му пре писања овог приказа поставили то питање. Можда зато што је то фикција која приказује разноликост, за разлику од једнообразнос-

ти и општости које они траже и којима желе да објасне свет – одговара аутор. Али статистика је необична наука, она не само да допушта могућност постојања разноликости, већ је чак претпоставља! Са тог становишта она је најпоштенији борац за истину јер увек даје највећу могућу шансу противнику: нулта хипотеза тврди да нема никакве правилности ни повезаности међу појавама, а статистика ни не тврди да правилност постоји, већ само израчунава степен вероватноће да ћемо погрешити ако одбацимо такву хипотезу као обележје хаоса и ознаку немоћи људског ума, каже он. Можда је зато у свом уџбенику из истраживачког метода доста пажње посветио статистици.

Но пођимо редом. Књига *Методи искуственог истраживања друштвених појава* састоји се од следећих поглавља: увод; класификација предмета, података и метода; пројектовање истраживања, укључујући и основне истраживачке нацрте; мерење у друштвеним истраживањима; основи квалитативне методологије; методи и технике искуственог истраживања и статистичка анализа података.

У уводном делу књиге одређују се појмови методологије, метода, као и основна својства научног сазнања и циљеви изучавања методологије на различитим степенима студирања.

У другом делу даје се детаљна класификација предмета, података, њихових индикатора, као и метода уз помоћ којих се подаци и индикатори региструју и прикупљају. Све то је сажето и на прегледан начин представљено у табели која би студентима и истраживачима требало да олакша избор метода које ће применити у својим истраживањима.

Трећи део посвећен је пројектовању фундаменталних научних истраживања, као и истраживачким нацртима. У њему се даје структура истраживачког пројекта, илустрована обиљем сликовитих примера, што је изузетно корисно за студенте у припреми и изради семинарских, као и мастер радова, а касније и докторских дисертација. Нарочито је значајан и комплексан део о истраживачким нацртима, што је такође од посебне важности јер је литература на српском о томе веома оскудна и углавном парцијална.

У четвртном делу аутор се бави мерењима у друштвеним истраживањима и опширно излаже природу различитих података с којима се срећемо у истраживачкој пракси, као и скале и инструменте за њихово идентификовање, мерење и бележење. У том делу се излажу и на практичним примерима објашњавају скале за мерење ставова, осећања и веровања.

Нарочито је значајан напор да се изложе основе квалитативне епистемологије у петом поглављу ове књиге. То је важно и због тога што у нашим академским круговима постоји прилично неразумевање за ову врсту методологије: у складу са социолошким приступом, она се често сматра ненаучном или недовољно научном.

Шести део је посвећен опширном излагању метода и техника искуственог истраживања, илустрован примерима њихове примене, као и инструмената који се при том развијају и користе.

Коначно, седми и последњи део књиге бави се статистичком анализом података и у њему је видљив велики напор да се ова прилично компликована област приближи истраживачима друштвених појава, који често имају проблема са математичким изразима и формулама и тумачењем резултата до којих се долази њиховом применом.

Истина, у овом поглављу ћете наићи на компликована извођења статистичких образаца од којих можете осетити мучнину и све то баш и није морало тамо да се нађе. Аутор се правда да је хтео да помогне и онима који хоће да погледају иза налаза, шта се дешава у црној кутији која нам продукује резултате. Дакле, да изађе у сусрет и онима који желе дубље разумевање статистичких модела и проницање у њихову основну идеју и рачуницу којом се служе. То није део студентских обавеза на основним па ни на мастер студијама, али на докторским свакако јесте.

Шта овај уџбеник чини другачијим од већине књига које су се на ову тему појавиле на нашем језику? Мислим да је то *чврста заснованост на непосредном истраживачком и аналитичком искуству њеног аутора*. Професор Бранковић је, наиме, један од ретких аутора који обједињују изванредно академско образовање и готово двадесетогодишње практично искуство у истраживачком раду. Као директор једне од најпрестижнијих истраживачких

агенција, TNS Medium Gallup, био је у прилици да стотинама пута примени сваки од метода и статистичких концепата и модела које сада представља својим студентима и широј заинтересованој публици. У ову књигу он је поред тога уткао и своје неспорно умеће јасног и прецизног изражавања, што је чини знатно приступачнијом од сличних књига чији аутори као да настоје да испадну што паметнији, а не да их читалац разуме¹. Замислите инструктора возње који вам на табли црта како функционишу степени преноса код различитих брзина и како функционише летва волана, и како ћете, ако се крећете брзином од 90 km/h за један сат стићи од тачке А до тачке Б које дели управо то растојање. Али у читавој тој науци, заборави да вам покаже како да убаците у брзину и управљате возилом да бисте стварно стигли од тачке А до тачке Б! Управо то је мањкавост многих ранијих уџбеника методологије и статистике: све вам је педантно математички изведено, али нико вам не показује чему то служи и како можете да га примените.

У књизи коју овде представљамо излагању сваког методолошког концепта претходи постављање типичног проблема који он треба да реши. Проблем је увек дат из стварних истраживања која је аутор спроводио. Потом следи опис процедуре коју треба применити у СПСС-с, најпопуларнијем програму за статистичку обраду података, да би се стварни подаци подвргли потребној аналитичкој процедури. Излагање се завршава представљањем налаза који вам овај програм даје и објашњавањем сваког показатеља у оквиру такве табеле.

Можда баш основци и неће разумети регресиону анализу (а то је аутор себи поставио за циљ!) али ће, захваљујући поменутом начину обраде и излагања, овом аналитичком алатком поред студената без тешкоћа моћи да се послуже сви који се први пут сусрећу са статистиком, посебно професионалци који се баве истраживањем тржишта или доношењем пословних одлука јер је овај

¹ Посебна је прича што се у таквим књигама као обележје памети узима обичном свету неразумљиво изражавање, прожето стотинама непотребних страних речи. Ова књига је начинила значајан напредак на плану језика и изражавања јер у употребу враћа потиснуте изразе из нашег језика, тако да читаоци неће морати у другој руци да држе Вујаклију или Клајна да би је разумели.

веома компликовани концепт приказан кроз свима разумљиве примере из тржишних истраживања².

И заиста, као што не морамо да знамо како функционишу плућа да бисмо удахнули ваздух или како авион лети да бисмо отпутовали до неког удаљеног одредишта, тако не морамо да знамо каква компликована рачуница стоји иза мултиваријантне или регресионе анализе – важно је да умемо своје податке у статистичком програму да подвргнемо тим аналитичким поступцима и да растумачимо шта нам њихови показатељи говоре. А ова књига нас на школски начин учи томе. Ко у методологији тражи алатку која му може живот учинити лакшим и предвидљивијим, она му неће бити ни тешка ни неразумљива, а ко у њој види само мноштво великих бројева и тешко разумљивих образаца, нема потребе ни да се њоме оптерећује. Студенти и остали заинтересовани су у овој књизи добили управо оно што им је потребно: одлично упутство које ће им помоћи да боље посматрају, описују, разумевају и објашњавају свет око себе.

² Рецимо, тумачење тзв. стандардизованог Бета коефицијента у регресионој анализи се објашњава на примеру истраживања које се ради за потребе произвођача једне робне марке шампона. Одабрани модел му показује које све од регистрованих шест проблема свог производа мора да реши и колики добитак би му свако од тих побољшања донело на тржишту; али анализа показује и да би улагање у решавање неких од тих проблема (побољшање паковања, промена рекламе, промена снабдевања) било чисто бацање пара.